

Tevan Andor irattára és levelezése a Magyar Tudományos Akadémia kéziratrárában

PAPP JÁNOS

A magyar nyomdászat, könyvkiadás és könyvművészet történetében kiemelkedő jelentőségű két Békés megyei officina: a gyomai Kner, illetőleg a békéscsabai Tevan Nyomda tevékenységéről, szerepéről, kiadványairól – különösen az utóbbi egy-másfél évtizedben – számos kiadvány, összeállítás, tanulmány, válogatás stb. látott napvilágot.

A Kner Nyomdára, valamint Kner Izidor és Kner Imre munkásságára vonatkozó anyag – elsősorban a centenáriumi alkalmából megjelentetett kiadványok jóvoltából – teljesnek, komplexnek tekinthető.¹

Felbecsülhetetlen segítséget jelentett a kutatóknak, hogy a Békés megyei Levéltárban rendelkezésükre állt a Kner Nyomda üzemviteli és irattári anyaga, illetőleg a Kner-levelezés együttese.²

Ugyanakkor a Tevan Nyomda történetéről, illetőleg Tevan Andor munkásságáról egészen az utóbbi évekig jóformán alig jelent meg publikáció.³ – Csak az 1978-as 75 éves jubileum méltó megünneplése érdekében indult meg az intenzívebb kutatómunka, amely végül is több értékes tanulmányt, visszaemlékezést stb. eredményezett.⁴

A terület kutatása azonban még korántsem tekinthető befejezettnek, a Magyar Tudományos Akadémia Kéziratrárában elhelyezett Tevan hagyatéka részletes vizsgálata és feltárása még számos újabb adalékkal gazdagíthatja az összképet.

*

Tevan Andor gondosan rendezett, rendszerezett, személyes és családi okmányokból, a nyomdával kapcsolatos dokumentumokból álló irattárát, valamint gazdag levéltárát nem sokkal halála előtt átadta a Magyar Tudományos Akadémia Kéziratrárának. – A gyűjtemény 1962-ben Ms. 10.405–10.437 leltári számokon került bevételezésre.

I.

Az irattári rész 10 egységben, 16 csomagból áll, az alábbi tartalommal:

- Tevan Adolf gyászjelentése és a családhoz intézett részvétellevek – 98 db – (Ms. 10.428)
- A Tevan Nyomda államosítására, valamint Tevan Andor elhelyezkedésére vonatkozó iratok (1949–1955) – 81 db – (Ms. 10.429)
- A Tevan Nyomda 1944. évi iratai, periratok, újságok – 45 db – (Ms. 10.430)
- A Tevan Nyomda felszereléseinek, készleteinek leltárai, pénzügyi feljegyzések, biztosítási iratok, kötvények – 23 db – (Ms. 10.431/a)
- A Tevan Nyomda munkarendje (1926. I. 28.); működési engedélyei, az üzemi épületek alaprajza, a nyomdai gépek adatai (1949) – 6 db – (Ms. 10.431/b)
- A Tevan Nyomda 1944-es működésére (Tevan Andor deportálása idején) vonatkozó iratok; a munkaügyi választmánnyal kapcsolatos dokumentumok – 16 db – (Ms. 10.432/a)
- A Tevan Nyomda működésére vonatkozó iratok; Deseő Géza főkönyvelő ügyének anyaga (1942–1945) – 13 db – (Ms. 10.432/b)

- A Tevan Nyomda kisebb nyomtatványai, töredékei, a Heltai-mesék próbanyomata - 73 db - (Ms. 10.433)
- Tevan Andor és az Ifjúsági Kiadó (iratok, levelek), Tevan munkanaplója 2 füzetben (1951. I. 15.-IX. 11.); a Könyvművészeti Bizottsággal kapcsolatos iratok, meghívók - 23 db (Ms. 10.434.)
- Tevan Andor önéletrajzai (1950., 1953.), előadásainak, cikkeinek kézírata - 18 db - (Ms. 10.435)
- Tevan Andor iskolai bizonyítványai (gimnáziumi osztályok, érettségi, bécsi tanulmányok) és személyi iratai (házassági anyakönyvi kivonat, hatósági erkölcsi bizonyítvány, állampolgársági bizonyítvány (1900-1949) - 39 db - (Ms. 10.436/a)
- Tevan Andor és felesége fényképei (1944) - 2 db - (Ms. 10.436/b)
- Fényképek a Tevan Nyomda épületéről - 6 db - (Ms. 10.436/c)
- A Tevan Nyomdára és kiadványaira vonatkozó újságcikkek - (Ms. 10.437/a)
- Kritikák és ismertetések gyűjteménye (többségük gyűjtőlapokra ragasztva) - (Ms. 10.437/b)
- Cikkek, tanulmányok kézírata; A könyv évezredes útja című poszthumusz kötet sajtó-kritikái - (Ms. 10.437/c)

II.

A levéltári rész 23 egységben, 25 dobozban került elhelyezésre. Ebben Tevan Andor 142 személyhez, intézményhez írt 691 levelének másolata, illetőleg 194 személy, intézmény Tevan Andorhoz írt 1565 levelének eredeti példánya található.

Ebből a gazdag anyagból eddig mindössze 15 Tevan-level teljes szövege, illetőleg 14 levelnek rövidebb-hosszabb részlete, valamint a Tevanhoz írt levelek közül 50 (37 teljes és 13 részlet) került publikálásra.⁵

*

Tevan Andor életének jórészt ismeretlen adataival, kiadói és tipográfusi, üzleti tevékenységének részleteivel ismerkedhetünk meg néhány - eddig nem publikált - levél közreadásával.

Karinthy Frigyes és Krúdy Gyula levele a szerző és kiadó közötti kapcsolat sajátos jellegére utal. (1-2. levél)

Érdekes özv. Benczúr Gyuláné és Tevan Andor között levélváltása, amely a Benczúr emlékkönyv munkálatai kapcsán jellegzetes példa Tevan igényességére, precíztségére, műgondjára, a laikus megrendelővel szemben tanúsított higgadt szakszerűségére. (3/A-B. levél)

Boross Elemér lapindítási tervéről, illetőleg Tevan véleményéről (4/A-B. levél); a Világ Kiadóval lebonyolított könyvkiadásügyi akció részleteiről (5/A-B. levél); a Kosztolányi Dezső-vel kapcsolatos elszámolási-ügy kapcsán (6/A-C. levél) is érdekes adalékokról szerezhetünk tudomást, - míg a Hevesy Iván-nak írt Tevan levélből megismerhetjük a magyar könyvkiadás korabeli helyzetéről alkotott véleményét. (7. levél) -

I.

Karinthy Frigyes levele Tevan Andornak*

CENTRAL-HOTEL
BERLIN

Berlin, 1912. június 2

Kedves Tevan Úr,

a Somlyó könyve⁶ nagyon szép és nagyon izlées - egy éve már, hogy abszolút elismerést érzek kiadói tehetségeikkel szemben: a Tevan Nyomda jelenleg a legszebb könyveket csinálja Magyarországon.

* A levelek eredeti helyesírását megtartottuk.

Most már nagyon bízom a Könyvtárban is és szeretnék sokat dolgozni bele, mert bizonyosan élni fog. A „Tevan Könyvtár” cím egészen helyes és okos dolog és jól fog hangozni. Persze, most az Önök feladata, a Könyvtár megjelenéséig és az első időkben minél több könyvet adni ki és minél nagyobb rétegben terjeszkedni: a Könyvtárt magát is mindjárt tíz-tizenöt füzetrel indítani meg, hogy az a büszke önérzet, ami a Könyvtár címében nagy nyilvánosságra és ismertségre hivatkozik, addigra minél jogosultabb legyen – szóval, hogy a Tevan név fogalommá váljék. . .

(Ms. 10.415/3.)

2.

Krúdy Gyula levele Tevan Andornak

Siófok, 1916. július 27.

Igen tisztelt Tevan Úr,
hálás köszönet! El vagyok bűvölve. Ezt a szépséget soha sem reméltem, amely az Ön bűvész-kamrájából előkerült a napvilágra. Ön varázsló, Uram. Szeretném megcsókolni a munkásai kezét.

Aki látta a könyvet⁷ torkán akad a szó a meglepetéstől. –

Öleli barátja

(Ms. 10.421/13.)

Krúdy Gyula

3/A

Özv. Benczúr Gyuláné levele Tevan Andornak

1921. X. 13

Igen tiszt. Tevan Úr,
önfejű emberrel művészi dolgot nehéz végezni.

Leveleimre válasz nincs. Ön tovább dolgozik, a mint jónak látja. Nem gondolja meg, hogy ez esetben a *kiadó én* vagyok: tehát enyém a *felelősség*.

A könyv⁸ így nem lesz stylusos. Ki fognak vele *engem* nevetni!

Kértem a nyáron végvignetta rajzot, beküldtem az önarczkép rajzot, megmutattam volt a Petőfi Almanach Colophonját,⁹ a betűk vörös színét: mindezekre a *nyomdból* választ nem kaptam.

Így nem tudok Önnel dolgozni. Kérek *azonnal* választ, hogy kifogásom alá eső dolgokból mi helyrehozható még? Mert *ilyen* megjelenéssel az eladásra szánt 50 pld. a könyvpiacra nem adhatom. (sic!) Elajándékozni pedig *drága ajándék*.

Válaszát postafordultával várja:

(Ms. 10.411/4.)

Benczúr Gyuláné

3/B

Tevan Andor levele özv. Benczúr Gyulánénak

1921. okt. 15.

Méltóságos

özv. Benczúr Gyuláné úrnő

Budapest

Méltóságos Asszonyom!

Valóban kellemetlen meglepetés ért Méltóságod ma visszaérkezett küldeményével. Én a könyv⁸ egész munkálata alatt a legnagyobb gondossággal és odaadással személyesen vettem

az a hivatásuk, hogy nehéz milliókat kezdő írók munkáiba öljenek bele, ama sovány reményben, hogy esetleg drága kincsekre tettek szert. Itt más utat és módot kell találni. Az irodalmi életet, az irodalmi közszellemet kellene újból feltámasztani. – Friss és a közönség lelkét rezonálásra bíró folyóiratra volna szükség, vagy még inkább egy lelkes írócsoportra, mint egykor a nyugatosok voltak, amely fel tudná verni a magyar publikumot, a magyar írókat, no meg a magyar könyvkiadókat mély letargijukból.

Ha ez nem következik el, úgy az irodalomtörténet az 1924. évtől kezdve „HANYATLÁS KORA” címen fogja ellajstromozni a mi korunkat.²⁷

Vagyok Szerkesztő úrnak őszinte tisztelettel híve:

(Ms. 10.424/6.)

Tevan Andor

JEGYZETEK

1. *Kner Imre*: A könyv mestere. Bp. 1969. Magyar Helikon – *Kner Imre* gondolatai életről, irodalomról, nyomdászatról, könyvművészetről. Bibliotheca Bekesiensis 4. Békéscsaba, 1970. – *Kner Imre*: A könyv művészete. Bp., 1972. Szépirodalmi Kiadó – *Haiman György*: A könyv műhelyében. Bp., 1979. Szépirodalmi Kiadó – *Haiman György*: A Kner család és a magyar könyvművészet (1882–1944) Bp., 1979. Corvina – A Kner Nyomda kiadványainak tükrében (1882–1944) Bp., 1982. Akadémiai Kiadó – Egy évszázad mezsgyéjén. A Kner Nyomda gyomai és békéscsabai üzemeinek története. Békéscsaba, 1982. Kner Nyomda –
2. A Kner Nyomda (Gyoma) iratai. BML XI. 9.
3. *Szjz Rezső*: Tevan Andor kiadói munkássága – Tevan Andor levelezése. Körös Népe IV. Békéscsaba, 1963. – *Haiman György*: A Tevan Nyomda 1944. évi leltára. Békési Élet 1976/1. szám
4. A Tevan Nyomda- és kiadványállalat történetéből (1903–1949) Bibliotheca Bekesiensis 16. Békéscsaba, 1978. – *Baróti Dezső-Szántó Tibor*: Költők barátja. Tevan Andor emléke. Bp., 1979. Magyar Helikon – *Szabó Ferenc*: A Tevan nyomda- és könyvkiadó vállalat (1903–1949) Békéscsaba, 1982. In: Egy évszázad mezsgyéjén – *Gaál Endre*: A Tevan Nyomda betűminta-könyve. Békési Élet 1982/1–3. szám – *Rédei Ildikó*: A Tevan Nyomda- és kiadványállalat kiadványainak bibliográfiája. Bp., é.n. Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete –
5. *Szjz Rezső* előzőekben jelzett tanulmányában, ille-
tőleg a Bibliotheca Bekesiensis 16., valamint a Baróti-Szántó kötetben –
6. *a Somlyó könyve*: Somlyó Zoltán Északra indulok c. kötete
7. *a könyvet*: Krúdy Gyula Aranykútcai szép napok című kötetét
8. *a könyv*: a Benczúr-emlékalbum
9. *kolofon*: a kiadásra vonatkozó különféle adatok közlése a könyv végén vagy elején.
10. *korrektúra*: a nyomdai kefelevonat javítása
11. *archaisztikus*: régies, a régít utánzó
12. *koncedál*: megenged, elismer
13. *iniciálé*: nagyobb, dízesebb kezdőbetű
14. *kolumna*: nyomtatott oldal, hasáb
15. *revidál*: ellenőriz, felülvizsgál
16. *Boross Elemér* (1900–): író, Tevan kiadásában jelent meg Ábel című kötete
17. *an suite*: sorozatban
18. *szubtilis*: finom
19. *klauzula*: biztosíték
20. *valorizálva*: a pénz értékcsökkenése miatti veszteséget kiegyenlítő
21. *konsignáció*: összesítő jegyzék, kimutatás
22. *percent*: százalék
23. *konzekvencia*: következmény
24. *propozíció*: javaslat, indítvány
25. *Hevesy Iván* (1893–1966): művészeti író
26. *Komlós Aladár* (1892–1980): irodalomtörténész, író, költő
27. A cikk – a Filmjáték időközbeni megszűnése miatt – nem jelent meg.